

PRÍLOHA 1: ZÁPISY Z WORKSHOPOV

Zora Pauliniová – Košice, Banská Bystrica, Bratislava, 10. – 12. 10. 2013

1. Aké sú skúsenosti s implementáciou nástroja LEADER?

Výber MAS s dopadom na prípravu stratégie

- Niektoré MAS boli schválené vďaka politickému vplyvu. / Veľmi silný politický vplyv. Veci sa diali „hore“ a peniaze išli tomu, komu to vyhovovalo. / Ľudia neverili, že by mohli uspieť, existovala skupina vyvolených a nedostatočná otvorenosť procesu; netransparentné rozhodovanie o výbere MAS. / Pri príprave stratégie starostovia každý pretláčali svoje, málokto mal regionálny pohľad.

Zapojenie verejnosti

- Stratégia bola spracovaná rýchlo; zapojenie verejnosti, komunikácia s občanmi a informovanosť boli slabé, ľudia, ktorí sa zaujímali o spoluprácu, neboli prizvaní; Robilo sa to narychlo, nebol čas vybudovať partnerstvá. / Tam, kde neboli starostovia aktívni a neinformovali ľudí dostatočne, prišlo na stretnutia málo ľudí./ Dotazníkový prieskum bol príliš zložitý a rozsiahly.
- Tam, kde bol čas na prípravu stratégie, zapojenie občanov v obciach bolo dobré / Dobre spracovaná metodika (Jela Tvrdoňová)

Nastavenie programu

- Hoci MAS pripravili stratégiu pre všetkých 5 opatrení, nemohli ich zrealizovať všetky kvôli možnostiam financovania. Podnikatelia mali problém s refundáciou; usmernenie od riadiaceho orgánu – refundácia len do 50 %; preto MAS presunuli finančné zdroje na opatrenia, ktoré mohli čerpať obce. / Ostatné operačné programy nevyčlenili zdroje, aby ostatné veci boli financované
- Nepodarilo sa presvedčiť podnikateľov, aby sa zapojili, spolupracujeme dobre s 3. sektorom./ 3. sektor bol znechutený, lebo nemal možnosť podpory.
- Nevýhoda IS – prefinancovanie našich zámerov bolo veľmi obmedzené. Je to stratégia rozvoja, ale nie integrovaná. Museli sme ju zostrihať tak, aby bolo možné využiť Fond rozvoja vidieka./ Financovanie a nastavenie operačných programov limitovalo naplnenie stratégií. / Nastavili sme produktovo orientované stratégie – chceli sme, aby sa peniaze nerozdobili v území.
- Nastaviť systém ako v Maďarsku – stratégie stanoviť na úrovni projektov, nie na úrovni opatrení.

Pomoc pri procese

- Pozitívne skúsenosti boli tam, kde existovala technická a finančná podpora (projekt UNDP na východe). Budovalo sa verejno – súkromné partnerstvo, realizovali sa mikrograntové programy na rozvoj komunity, uskutočnilo sa množstvo stretnutí s profesionálnou facilitáciou a vznikol výborný dokument. Projekt UNDP, poskytol peniaze, profesionálnu podporu, koučovanie (Sosna)
- Konferencia o Leadri – Mojmírovce priniesla veľa pozitívnych príkladov

Našartovanie prístupu, vhodné finančné zdroje

- Pre niektorých to bol dobrý štart pre budovanie partnerstiev. / Vytvorenie zdola – zosieťovanie ľudí, ktorí mali záujem na rozvoji regiónu./ Leader priniesol budovanie kapacít, nabudenie aktérov. MASky – priniesli spoluprácu, výmenu, skúsenosti, schopnosť dohodnúť sa na úrovni obcí medzi sebou./ Vedeli našartovať veci, ktoré by sme ináč nevedeli spraviť – rozvoj regiónu, rozvoj CR / Leader bol veľmi dobrý na našartovanie tohto prístupu v tomto rozsahu.
- Pozitívum: prvýkrát sa spracovali integrované stratégie rozvoja / Komplexnejší prístup k rozvoju regiónov, ktorý niekto riadil a koordinoval, propagácia územia prostredníctvom MAS / Tí, čo nemali skúsenosti, mali možnosť vyskúšať si pilotné stratégie
- Niektoré MAS: spracovaná stratégia, regionálne stretnutia, ľudia pripravení, ale neboli vybratí, pracovali ďalej vďaka manažovaniu RRA „Ideme z vlastných zdrojov, obce sa skladajú, ale už nemáme veľa zdrojov.“
- Leader – zachytil odlišné spektrum žiadateľov, ktoré by na priamo nešli. / Malé obce, ktoré nemali ináč možnosť čerpať, mali tu možnosť dostať sa k zdrojom (aj podnikatelia) / Keby sme nemali Leader, obce by tie malé investície by nemohli využiť- teraz idú vybudovať detské ihriská, cyklotrasy, kultúrny dom – tieto zdroje boli na to dobré, peniaze sa nestratili./

Spolupráca s VÚC

- Nitrianska VÚC – podporovala aj nevybrané MAS. / VÚC by mali alokovať finančné prostriedky do prípravy stratégií / Nitriansky kraj – podporil financovanie stratégií, je aktívny, lobyje ministerstvo
- NSK schválil dotačný mechanizmus nástroj 2 – podporuje miestne akčné skupiny a vznik nových – takto motivuje verejno – súkromné partnerstvá. Vypracovali sme stratégiu, požiadali sme o príspevok z dotačného mechanizmu – hlavným cieľom je naučiť MAS, ako systém funguje – rekonštrukcie verejných priestorov, rekonštrukcie pamätihodností.
- Regionálny rozvoj sa deje odlúčene od rozvoja vidieka, viac by mali spolupracovať VÚC

2. Ako by mal byť nastavený proces hodnotenia a výberu MAS?

- Výber MAS nemôže byť na základe hodnotenia jedného projektu, treba hodnotiť fungovanie a činnosť MAS, fungovanie partnerstva. Musí ísť o komplexný proces, kde sa hodnotí aj personálna pripravenosť, kapacita. / Ísť podľa kvality stratégie, partnerstva, čo fungovalo, história /2 skupiny kritérií: kapacita implementátora a kapacita územia./ Aké má MAS skúsenosti, či sú vytvorené kapacity (personálne). / Málo bodov pri hodnotení bolo za vytvorenie stratégie a mobilizovanie obyvateľstva komunikácia, aktivity, projekty. Treba dokladovať fotky, prezenčky / Skôr sa zamerať na životaschopnosť, nie na počty.
- Verejné obhájenie MAS, nielen schvaľovanie cez materiály. Zakotviť priamu prezentáciu MAS naživo – odprezentovať, obhájiť - ako sa to robí v Čechách) / ČR – takto robia projekty spolupráce – 10 členná komisia – prednášajú sa verejné prezentácie, ale nie pre RO, ale z rôznych sektorov; spraviť dvojkolový výber – formálne i tvárou v tvár
- Proces hodnotenia výberu MAS – 2 úrovne – základná pevná suma + pohyblivá suma – počet obyvateľov / Ak by boli príspevky na financovanie stratégie diferencované, následne by bol diferencovaný príspevok na chod MAS / Podmienky činnosti MAS: zohľadniť hustotu obyvateľstva, životaschopnosť. / Iný rozpočet pre rôzne veľkosti územia – brať to podľa niektorých kritérií / Brať do úvahy mieru nezamestnanosti, počet, rozlohu, hustotu / Vyhodiť kritérium vidieckosť – je to nezmyselné

- VSP - 15 až 20 000 obyvateľov, aby to bolo zvládnuteľné. / 20 – 30 000 obyvateľov- to je strop, kde sa dá spolupracovať medzi obyvateľmi, obslúžiť územie. Otázky spracovania stratégií, možná strata identity, prirodzená regionalita
- K žiadosti sme prikleďali iba osnovu stratégie, ktorá bola veľmi striktne zadefinovaná. Svoje veci sme museli dopredu natlačiť do naformulovaných štruktúr, bolo to schematické. Treba mať možnosť voľnejšie zadefinovať, čo by to mala obsahovať a nechať väčší priestor. / My sme si stratégiu spracovali podľa metodiky, ale podľa svojho a mali sme potom problém napĺňať. Zadefinovať nutné veci a mať veci voľné. / Česi odovzdávajú stratégiu 20 strán / Dodať iba tie analytické veci, ktoré dokladajú koncepčnú časť.
- Väčší počet hodnotiteľov na jednu stratégiu. / Využiť expertné systémy hodnotenia (metóda párového porovnania) – rozdelenie do kritérií môže priniesť len numerický výsledok.
- Reportovanie - dokument je obrovitánsky, s 1000 vecami – rozsiahly dokument a nie je spätná väzba (čo zlepšiť, čo pridať). Prekopať hodnotiaci rámec uplatňovania Leadra) dokument je príliš rozsiahly, sedí sa na tom mesiac, zjednodušiť, robiť veci elektronicky, nemeniť položky, dostávať spätnú väzbu.

Požiadavky na fungovanie RO vo vzťahu k MAS:

Dodržiavať termíny

- RO nedodržiaval termíny pri vybavovaní žiadostí a refundovaní financií / Najväčšie negatívum – administratíva, zdĺhavosť, nedodržiavanie lehôt / Meškali platby / v Skúsenosti s riadiacim orgánom: spolupráca s RO a MAS nebola najlepšia. Program LEADER bol posledný podporený. Mnohé veci sa nestihli pripraviť.
- Administratívne oneskorevanie, nebolo to dobre pripravené. / V poslednom období je dobrá spolupráca medzi MAS a PPA – samotné platby – za 4 mesiace máte peniaze na účte.

Zmeny prekonzultovať s adresátmi

- Časté zmeny v usmerneniach – išlo často o porušenie zmluvy. Robili sa dodatky, ktoré neboli zmluvne ošetrené. Systém financovanie – v priebehu činnosti nás chceli donútiť, aby sme zálohový systém zmenili na refundačný. / RO často sám nechápal význam a zmysel usmernenia, podmienky sa menili za chodu, bez konzultácie s MAS. / Neboli stabilné podmienky, stále sa v procese menili. / veľká administratívna náročnosť, zmeny

Viac riadiť a konzultovať, poskytovať podporu

- Často absentoval kontakt RO s implementačnou zložkou – nechodili do terénu. / RO by mali byť naozaj riadiacimi orgánmi, nielen kontrolnými. / Treba, aby zabezpečili technickú podporu. / Odbyrokratizovanie; viac riadenia a metodiky
- Kancelária MAS (3 pracovníci) fungovala v regióne a starostovia mohli odkonzultovať veci, čo bolo vnímané veľmi pozitívne.
- Keď sa to posunulo na PPA, tak nás upozornili na nejaké veci formálne veci, čo bolo dobré. Dobrá spolupráca s PPA, ak boli flexibilné; zlá s tými, ktoré nereagujú. / PPA – treba tam mať stabilný board ľudí; často sa menili
- Dosiahnuť menšiu centralizáciu rozhodnutí, veľmi do toho zasahujú (nekonečný boj o každý projekt). / MAS by mali by mať iné kompetencie – napríklad rozhodovanie

Vhodnejšie nastaviť finančné schémy a proces schvaľovania

- Rozhodovať verejne / Rozhodovanie o potrebách regiónu by sa malo presunúť dole (subsidiarita) – aj peniaze, aj výber oprávnených aktivít /
- Blokové granty dať subjektom, ktoré majú mechanizmy na ich realizáciu (nadácie)
- Treba veľmi dôkladne pripraviť programový dokument. Súčasný obsahoval množstvo chýb a nedokonalostí, ktoré sa neskôr objavovali, neboli presné formulácie. Na to, aby bol dobrá, treba prizvať expertov a ľudí so skúsenosťou.
- Oproti okolitým krajinám – najhoršie bolo naplánovanie programu, mohli by sme si vybrať len z Osi 3 – nebolo tam skoro nič, len pre obce, málo pre podnikateľov / Úzka profilácia Leadra, v konečnom dôsledku priškrtila prístup zdola (boli sme priškrtení osou 3. Bolo vidieť, že na SR 90 % zdrojov čerpal verejný sektor – v iných štátoch to bol pomer 50 na 50.
- V rámci programu rozvoja vidieka – u nás vypadlo skoro celé západné Slovensko. V Rámci okresu Galanta zostali 4 obce na Program rozvoja vidieka, vypadla západná Nitra, vypadol Trenčín. Vynechať kritérium „vidieckosť“ – hustota osídlenia nemá žiadnu súvislosť s rozvojom vidieka. / Do 50 obyvateľov na km² a súčasne všetky obce do 500 obyvateľov./ Neskoré spustenie, nevhodné demarkačné línie.

3. Aké sú regionálne problémy a rozvojové priority?

Košice

- Podporiť rozvoj ľudí, prácu s mládežou a možnosti pre mládež (šport, HUBy), posilniť zapojenie mládeže do aktivít obce (napr. ako KOMPRAX), cestovný ruch, projekty cez Karpatskú nadáciu, podpora zamestnanosti, služby; projekty, ktoré stimulujú ďalšie projekty
- Inovácie, podpora podnikania, rozvoj a rast / Sociálne inovácie – služby.
- Odstraňovanie veľkých problémov (rozmáhajúca sa chudoba), program na finančnú gramotnosť, ochrana pred úžerníctvom.
- Efektívna verejná správa, vzdelávanie, mobilizácia občianskej spoločnosti. / Nie skrášľovanie obce, ale investície do ľudí, stimulačné projekty.
- Podpora lokálnej ekonomiky, TUR. Miestna spotreba – lokálna sebestačnosť, sebestačnosť regiónov, poľnohospodárstvo, rozbeh miestneho trhu
- Infraštruktúra obcí – voda a kanalizácia
- Podpora podnikania, životné prostredie, sociálne – prešovský kraj – sociálne služby, rozvoj obcí a územia, podpora obcí

Banská Bystrica

- Chopok juh - rozvoj turizmu
- Liptov: my to zužujeme: obce budú mať menší podiel, ideme k mladým farmárom – zatiaľ robíme len prieskum. Snažíme sa zaviazat' starostov – regionálny trh
- Obce nemajú na krytie vlastných potrieb. / Zamerať sa na investičné, tvrdé aktivity

Bratislava

- Zlé podnikateľské prostredie pre malých a stredných podnikateľov, podpora miestnych lokálnych zdrojov – riešenie nezamestnanosti, nezamestnanosť mladých / podpora podnikateľov, využitie potenciálu regiónu,
- Historicko – kultúrny potenciál: Bojná - archeologické nálezisko, rotunda – niekde 30 % nezamestnanosť / Vzdelávanie vo vzťahu k regionálnym dejinám, budovanie identity, vzťah obyvateľa regiónu k danému regiónu
- Aktivity inovatívneho charakteru.
- Životné prostredie, čierne skládky, separovaný zber, aktivizácia obyvateľstva, služby
- Malé infraštruktúrne projekty, zástavky, chodníky, výmena okien, zateplenie, cyklotrasy, značenie, nie osvetlenie (časť – negatívne opatrenie)

4. Ako podporiť tvorbu kvalitných miestnych rozvojových stratégií?

Kvalitné stratégie musia:

Byť v súlade s ostatnými plánovacími dokumentmi

- IS musia byť v súlade s PHSR a vyššími stratégiami, musia rešpektovať všetky dostupné dokumenty a koncepcie.
- IS majú zahŕňať prierezové aktivity; nezasahujeme do činnosti obcí.

Zapájať verejnosť a spolupracovať s ňou podľa metodiky

- Postupovať podľa vypracovanej metodiky (treba ju dodržať, Jela Tvrdoňová), neobísť zisťovanie potrieb na miestnej úrovni./ Stratégia – spoločné vypracovanie – zdola, proces vypracovania / Striktne podľa metodiky

Byť pružné a aktualizované

- Neberme stratégie ako vytesané do kameňa – vytvoriť mechanizmy na sledovanie dôsledkov stratégií, na ich aktualizáciu./ Umožniť obsahovú aktualizáciu, predtým to tak nebolo (Dodatok platí a ja ho nemôžem zapracovávať do stratégie)
- Súčasťou IS je metodika – treba spraviť analýzu na nedodržiavanie opatrení./ Systémové opatrenia: zverejňovať všetky veci, transparentnosť / Treba spraviť dve stratégie – základná stratégia + akčné plány.
- Potrebná je aktualizácia stratégie. / Spraviť základnú integrovanú stratégiu, možnosť meniť veci v akčnom pláne. / Možnosť aktualizácie stratégie, Umožniť zmeny

Byť šité na mieru

- Vytvoriť stratégiu, šitú na svoje územie, podľa potrieb (rozdelenie 50 / 50)

Poznámky facilitátorky

- O politickom zasahovaní výrazne viac hovorili ľudia z východu.

- Výraznejšiu kvalitu výstupov (zapojenie verejnosti, tvorba stratégie, príprava projektov) bolo možné pozorovať tam, kde s MAS spolupracovali profesionálni facilitátori, ľudia so znalosťou metodiky, konzultanti
- RRA či kraje môžu hrať pozitívnu úlohu pri uplatňovaní nástroja, ak využijú priestor, ktorý majú k dispozícii (napr. VUC Nitra)
- Riadiaci orgán môže výrazne zefektívniť prácu MAS a partnerstiev podľa toho, ako sa angažuje a ako pracuje.
- Hoci ide o integrované stratégie, ktorých cieľom je rozvoj územia, nastavenie financovania, a (ne) zapojenie príslušných inštitúcií idú proti integrovanému rozvoju.

Magdaléna Grambličková – Košice, Banská Bystrica, 10. – 11. 9. 2013

1. Skúsenosti s prístupom LEADER

Pozitíva, dobre fungujúce veci

- možnosť nastaviť si v regióne podmienky využívania európskych peňazí – čas, nastavenie výziev, čiastočne podporované opatrenia a aktivity
- zlepšenie prístupu k peniazom, najmä pre malé obce
- na východnom Slovensku projekt UNDP na podporu MAS – coaching, participatívna príprava stratégií, terénny prieskum
- ku koncu programovacieho obdobia sa zlepšila spolupráca s riadiacim orgánom (MPRV) – lepšia komunikácia, stabilnejšie podmienky
- vytvorenie dobrých tímov v rámci regiónov – kancelárie MAS, ale aj odborníci v regióne, ktorí píšu projekty (napr. databáza 4-5 vyškolených ľudí v regióne, ktorí vedia písať projekty)
- vytvorenie dobrého systému komunikácie medzi aktérmi z regiónov
- spolupráca, solidarita medzi obcami
- komfortné prostredie pre podávanie projektov, možnosť konzultácií na miestnej úrovni

Negatíva, zle fungujúce veci

- obmedzujúco nastavené podmienky čerpania financií MAS – veľmi úzko určené oprávnené aktivity a oprávnení žiadateľa (podpora podnikania obmedzená na cestovný ruch a poľnohospodárstvo, presne určené typy ubytovacích zariadení, ktoré môžu byť podporené a pod.); znemožnené reálne implementovať celé stratégie, pretože časť stratégie nebolo možné financovať
- administratívna náročnosť – dvojitá kontrola podporených žiadostí (najsôr MAS, potom PPA), zdĺhavý proces kontroly žiadostí na PPA (veľmi podrobné kontroly, podmienka, aby bolo v rámci žiadosti o NFP hotové verejné obstarávanie, vyžadovanie dokladov, ktoré podľa usmernení neboli povinné (napr. o registrácii aktivity v Národnej sieti rozvoja vidieka), ktorý spôsoboval frustráciu žiadateľov (veľa žiadateľov neverilo, že vôbec dostanú peniaze)
- veľké zmeny v usmerneniach počas implementácie prístupu LEADER – sprísňovanie podmienok a komplikovanie postupov, zmeny boli neprehľadné (v niektorých verziách neboli vyznačené, bolo potrebné podrobné porovnanie verzií)

- chýbajúci kapitál - pre niektorých potenciálnych žiadateľov boli financie rozdeľované MAS nedostupné, hlavne kvôli refundácii (pre začínajúcich podnikateľov alebo malé obce je refundácia nepoužiteľný model financovania) a spolufinancovaniu (50% pre podnikateľov, 5% pre obce)
- časť potenciálnych žiadateľov nemala kapacity na to, aby si boli schopní spracovať v rámci prístupu LEADER projekty, chýbala komplexná podpora žiadateľom na centrálnej úrovni
- občianske organizácie prakticky nemali prístup k financiám kvôli zle nastaveným podmienkam oprávnenosti
- financie na chod MAS - viazané na sumu ukončených projektov – v kombinácii s meškaním na strane PPA veľké problémy s financovaním kancelárií MAS, v budúcnosti by chod MAS mal byť financovaný v závislosti od činnosti MAS (počet podaných projektov, aktivity v regióne)

2. Podmienky výberu, hodnotenia a činnosti MAS v budúcnosti

Podmienky výberu MAS

- mali by sa posudzovať už existujúce aktivity a iniciatívy členov MAS v regióne, história MAS
- podpora MAS a jej veľkosť by mala odrážať tieto kritériá: ekonomická situácia regiónu, veľkosť územia, hustota obyvateľstva, miera nezamestnanosti
- podmienka veľkosti územia s minimálne 10 000 obyvateľmi môže byť pre niektoré regióny diskriminujúca – v regiónoch s malou hustotou obyvateľstva sa musí v jednej MAS koordinovať veľmi veľký počet obcí a hrozí, že veľké obce, prípadne mestá budú držať v šachu ostatných členov MAS, lebo bez nich by sformovanie MAS nebolo možné, malé obce v regióne môžu mať obavy, že sa vôbec nedostanú k peniazom – možno by bolo vhodné nastaviť podmienky tak, aby sa financie v rámci územia MAS museli rozdeľovať rovnomernejšie (v jednej z MAS dobrý príklad – obec Plešivec, ktorá je najväčšou obcou MAS, sa dobrovoľne vzdala peňazí z LEADER v prospech menších obcí)

Podmienky činnosti MAS a jej hodnotenia počas implementácie

- čerpanie financií na chod MAS by nemalo byť závislé od čerpania – v súčasnosti sú financie na chod MAS viazané na sumu podporených a ukončených projektov (to však závisí nielen od aktivity MAS, ale aj rýchlosti PPA), v budúcnosti by mali byť viazané radšej na podané projekty
- pravidlá hry by sa v priebehu implementácie nemali meniť
- hodnotenie činnosti MAS – nemalo by sa hodnotiť len čerpanie financií, ale aj fungovanie komunity, podporné aktivity MAS; mali by sa používať aj nasledovné kritériá: realizované projekty z iných OP v regióne, rozvojové aktivity aj mimo stratégie čerpania financií, rozvoj komunitného života
- reportovanie – v období 2007-13 sa často v rámci reportovania vyžadovali nepodstatné informácie, ktoré neodrážajú reálnu kvalitu fungovania MAS; kontrola projektov by mala byť v kompetencii MAS
- podpora budovania kapacít v regióne – mala by byť súčasťou budgetu MAS (ale oddelene od financií na implementáciu stratégie)
- podiel verejného, súkromného a občianskeho sektora na čerpaní financií – ak chceme rovnomernejšie rozdelenie, pravdepodobne bude potrebné upraviť to v pravidlách
- demarkačné línie – možnosť súbežného čerpania financií na tie isté opatrenia z LEADER a z iných programov – rozhodnutie by malo byť na konečných prijímateľoch / obmedzenie výškou rozpočtu projektu

- problémom v niektorých regiónoch minimálne množstvo miestnych občianskych organizácií – je potrebné investovať kapacity do budovania a rozvoja OS

3. Miestne rozvojové stratégie

Tematické priority

- cestovný ruch – skôr ako investičné projekty je potrebné budovanie kapacít – rozvíjanie schopností ľudí, záujmu samospráv, spolupráce medzi subjektmi a sektormi; podpora zážitkovej turistiky, rozvoj záujmu ľudí z regiónu o kultúrne a prírodné bohatstvo regiónu; budovanie malých stravovacích zariadení
- životné prostredie – hlavne protipovodňové opatrenia (ekosystémové riešenia, zadržiavanie vody v krajine), odpadové hospodárstvo a zhodnocovanie odpadov
- vzdelávanie a rozvoj občianskej spoločnosti v regióne – zameranie hlavne na mladých, budovanie kapacít regiónu do budúcnosti - zapájanie mladých ľudí do činnosti MAS a občianskych organizácií v regióne, integrácia súvisiacich tém do formálneho vzdelávania, výmena skúsenosti s inými regiónmi otvorená nielen členom MAS
- zlepšovanie informovanosti v rámci regiónu – budovanie regionálnej identity, zvyšovanie záujmu miestnych ľudí o región
- základná infraštruktúra – miestne komunikácie, životné prostredie, školstvo, drobná infraštruktúra (v tejto oblasti podnety väčšinou od starostov, nie od iných ľudí)
- riešenie nezamestnanosti – dôraz na rozvoj drobného podnikania v regióne vrátane budovania kapacít potenciálnych podnikateľov (tu je však problém veľkých legislatívnych obmedzení, napr. pri výrobe potravín v malom, ubytovaní na súkromí, drobnom predaji miestnych výrobkov a pod.), obecné podniky (napr. poľnohospodárstvo), podpora zamestnávania a podnikania mladých ľudí
- využívanie miestneho potenciálu (miestna výroba potravín, propagácia miestnych produktov, predaj z dvora a pod. – príklad z MAS: využívanie zanedbaných obecných sadov)
- podpora marginalizovaných komunít – komunitné centrá

Príprava a kvalita stratégií

- dôraz na reálne zapojenie všetkých sektorov
- problém neexistencie občianskych organizácií v niektorých regiónoch – potrebné „vytváranie občianskej spoločnosti“ – budovanie kapacít ľudí, podpora drobným občianskym iniciatívam
- konkrétne príklady kvalitného zapojenia občanov do prípravy stratégie: terénny prieskum a tematické aj miestne stretnutia s občanmi, verejné zhromaždenia v obciach a k nim doplnujúce dotazníky do schránok
- problém používania socio-ekonomických štatistických údajov - v 2007-13 bolo povinné používať oficiálne údaje štátnych inštitúcií, ktoré boli často neaktuálne a v rozpore s údajmi, ktoré si zozbierali obce – lepšie by bolo, ak by sa údaje zbierali priamo v rámci prípravy stratégie alebo sa používali údaje obcí, menšie obce by pri zbere údajov potrebovali budovanie kapacít a technickú pomoc
- problém súladu s inými stratégiami – PHSR sú často úplne zbytočný dokument, Integrované územné stratégie na úrovni krajov zatiaľ nemajú jasnú štruktúru, proces prípravy ani vzťah k iným stratégiam)
- potrebné umožniť aktualizáciu stratégií
- prepojenie stratégií na iné OP – zvýhodnenie projektov, ktoré sú súčasťou stratégie

Ďalšie podnety

- zle určené kompetencie v regionálnom rozvoji – chýba úroveň okresov
- podpora drobných podnikateľov – zlá, obmedzujúca legislatíva, napr. v oblasti hygieny, ubytovania a pod.
- možnosť využiť financie dlhodobou prostredníctvom revolvingových fondov
- dokumenty sú často nezrozumiteľné, používajú termíny nesprávne a neprehľadne
- vzťah CLLD a LEADER – potrebné vopred vyjasniť kompetencie – bude môcť jedna MAS žiadať z oboch zdrojov? potrebná jedna stratégia pre oba, rovnaké požiadavky, formuláre a pod.

Poznámky facilitátorky

- prakticky žiadne reakcie na tému energetiky
- v niektorých skupinách sa vôbec nehovorilo o otázke transparentnosti a arbitrárnych rozhodnutiach pri výbere MAS, ale aj pri činnosti konkrétnych MAS

Miroslav Mojžiš – Košice, Banská Bystrica, Bratislava, 10. – 12. 10. 2013

1. Riadenie, implementácia

- Za hlavné pozitívum bola označená možnosť nastaviť podmienky implementácie priamo MAS – protikladom je obmedzenosť výberu oprávnených priorít a ich centrálné určenie RO – dôsledok nesúlad priorít stratégií so SWOT analýzou, problémy s naplnením stratégie.
- LEADER pomohol vytvoriť v podporených MAS kapacity pre riadenie a implementáciu. Rovnaké kapacity by mali byť tvorené aj v nepodporených partnerstvách, aby sa mohli systematicky pripravovať na ďalšie obdobia a rozvíjať aktivity financované z iných zdrojov.
- Problémom bolo jednostranné menenie podmienok počas implementácie – usmernenia – znižuje efektívnosť implementácie, spôsobuje problémy pre MAS, ako aj pre konečných prijímateľov. Zmluva po podpise by mala byť nemenná.
- Demarkačné línie sú v súčasnosti na úrovni stratégie a zaradenie aktivity do stratégie znemožňuje žiadateľom z územia uchádzať sa o zdroje mimo LEADER. Je potrebné túto bariéru odstrániť a posunúť ju na úroveň projektu. Čiže ak žiadateľ žiada na konkrétne aktivity v rámci LEADER nemôže žiadať v rámci iného OP.
- Pri zavedení CLLD a jeho súčasnom fungovaní s LEADER je dôležitá otázka koordinácie, harmonizácie postupov, pravidiel a podmienok, ako aj riadenia implementácie.
- Pravidlá pre hodnotenie projektov vyžadujú predkladanie rozsiahleho súboru príloh vrátane technickej dokumentácie a povolení, ktoré znamenajú vysoké náklady pre žiadateľov a tak predstavujú výraznú bariéru.
- Riadenie na centrálnej úrovni cez PPA (poľnohosp. platobná agentúra) sa ukázalo ako málo efektívne z kapacitných dôvodov. Jedným z návrhov bolo decentralizovať kompetencie na niekoľko regionálnych kancelárií, pričom do úvahy prichádzali organizácie s účasťou štátu, ako sú regionálne PPA, RRA (regionálne rozvojové agentúry) a Národná Sieť Rozvoja Vidieka (NSRV).
- Tieto „regionálne centrá“ by mali na starosti komplexné vzťahy s MAS, vrátane technickej podpory a asistencie. Je nevyhnutné vytvoriť pre tieto centrá kapacity a kompetencie, aby bola zabezpečená odbornosť a nezávislosť pracovníkov a efektívnosť ich činnosti.

Zúčtovanie

- refundácie a vysoká miera spolufinancovania pri podnikateľoch sú výraznými bariérami pre mikropodniky, občianske združenia a malé obce.

Administrácia, kontrola

- Časové prieťahy – nízka priorita LEADER na MPRVSR, nízka úroveň kompetentnosti pracovníkov PPA, nedôvera PPA voči MAS vedie k dvojitej kontrole, čo predlžuje zúčtovanie
- Za ďalšiu príčinu prieťahov boli označené nedostatočné kapacity PPA (poľnohosp. platobná agentúra)

Absorpčná kapacita v regiónoch

- V niektorých prípadoch sa ukázalo problematické napĺňanie priorít stratégie z dôvodu nedostatočných kapacít potenciálnych prijímateľov. Je potrebná podpora mikro žiadateľov a vytváranie kapacít s cieľom aktivizovať obyvateľov a podnikateľov, aby tvorili projekty a uchádzali sa o peniaze.
- Toto by mala byť jedna z úloh MAS, na ktorej plnenie by mala mať k dispozícii finančné prostriedky. V tejto súvislosti zazneli pojmy aktivizácia obyvateľstva, podpora vzniku občianskych združení, podpora mikro podnikateľov a najmenších obcí.
- MAS by sa mala stať plnohodnotným oprávneným prijímateľom pre všetky OP, ako aj pre CLLD aby mohla získať financie na realizáciu zastrešujúcich aktivít a projektov s celo-regionálnym dosahom. Príklady: vzdelávanie, sieťovanie, vyhľadávanie a podpora miestnych lídrov (remeselníci, podnikatelia, zakladatelia združení, spolkov, družstiev,...), výstavba spoločnej infraštruktúry ako cyklotrasy, bežkové trasy, propagácia regiónu,...

2. Hodnotenie, výber a podpora chodu a kapacít MAS

- Podpora MAS by mala byť diferencovaná. Súčasný návrh zo strany Ministerstva Pôdohospodárstva bol označený ako postačujúci.
- Podpora by sa mala zameriavať na inú než finančnú podporu. Dôležitá je tvorba kapacít, podpora pri koncepčných a plánovacích činnostiach, aktívna výmena informácií s riadiacimi orgánmi. Spomínaný bol coaching, facilitácia, mentorstvo pri procese tvorby stratégie, podpora pri práci so štatistickými metódami. Napriek tomu samotné aktivity by mali vykonávať priamo MAS a subjekty v nich zainteresované. Podpora by nemala na seba preberať tieto činnosti.

3. Tvorba, hodnotenie a výber stratégií

- Súčasťou stratégie by mal byť akčný plán, ktorý by sa mal vyhodnocovať a aktualizovať každé dva roky. Stratégia ako taká by bola iba rámcom s dlhodobými cieľmi a indikátormi na ich hodnotenie.
- MAS a VSP by mali mať podporu pri tvorbe stratégií, aby sa dosiahla maximálna možná kvalita procesu a výsledku. Spoločné metodiky a poradenstvo pri vypracovaní analýz, technická podpora pri realizácii prieskumov a zapájanie verejnosti do tvorby stratégie.
- Hodnotenie by malo byť postavené na jasne definovaných kritériách s úzkym rozsahom hodnôt (0-1) namiesto širokej škály, ktorá umožňuje vyššiu arbitrárnosť a subjektivnosť hodnotenia.

Priority pre podporu v rámci PO CLLD a LEADER 2014-2020

- Podpora remeselníkov, malých a mikro podnikov, mimovládnych organizácií a občianskych združení, podpora komunitných iniciatív a družstiev, spolkov, klubov, zväzov
- Aktivizácia občianskej spoločnosti – vyhľadávanie a podpora miestnych lídrov a iniciatív, aktivizácia obyvateľov aby sa koordinovali, organizovali, zakladali združenia, podniky, spolky, družstvá, aby sa zúčastňovali na rozhodovacích procesoch
- Podpora cestovného ruchu vrátane tvorby kapacít podnikateľov a ľudí v regióne, spolupráca, celoregionálne projekty...
- Tvorba regionálnej identity – vzdelávanie a osveta miestnych obyvateľov o ich regióne a jeho možnostiach, zdrojoch, potenciály. Týmto sa podporí povedomie, zvýši sa miera stotožnenia sa s regiónom, aktivizuje sa obyvateľstvo, začne sa v regióne viac pohybovať, tráviť čas, investovať, spotrebúvať. Rovnako sa zníži motivácia mladých ľudí sťahovať sa preč z regiónu. Je to jeden z kľúčov pre rozvoj miestnej ekonomiky. Táto téma bola tiež dávaná do vzťahu s prírodou a manažovaním NATURA 2000.
- Vychovávanie budúcej generácie miestnych lídrov a manažérov, aktívnej mladej generácie. Tým sa zabezpečí kontinuita systematickej práce v regióne a udržateľnosť výsledkov práce súčasnej generácie.
- Komunitné iniciatívy predovšetkým v poľnohospodárstve, výrobe a predaji potravín na miestnej úrovni
- Zakladanie komunitných a obecných podnikov

4. Ďalšie problémy vplyvajúce na implementáciu stratégií

Problém – zákon o VO a podpora miestnej ekonomiky

Súčasná nastavenie znemožňuje uprednostňovať vo výberových kritériách miestnych dodávateľov pred ostatnými. Je preto potrebné vytvoriť mechanizmus v rámci súčasných pravidiel – zelené verejné obstarávanie...

Odporúčania pre Európsku Komisiu

Skúsenosť s implementáciou LEADER ukazuje, že prístup je pre miestny rozvoj dôležitým nástrojom z pohľadu rozvoja participatívneho rozhodovania, tvorby kapacít pre systematický rozvoj územia a pre prístup mikro žiadateľov k fondom EÚ. Zavedenie CLLD a rozšírenie priorit pre rozvoj riadený zdola je preto veľmi vítané a silne odporúčané miestnymi aktérmi.

Skúsenosti zo Slovenska, ako aj z ostatných krajín EÚ ukazujú, že pri vhodnom nastavení programu, efektívnej správe a dostatočnom dôraze na budovanie kapacít a podporu MAS a konečných prijímateľov existuje dostatočná absorpčná kapacita.

Juraj Melichár – Bratislava, 12. 10. 2013

1. Skúsenosti s prístupom LEADER

Pozitíva

- + hlavne malé obce si pochvaľujú možnosti čerpania na priority 3.4.1. Základné služby pre vidiecke obyvateľstvo a 3.4.2. Obnova a rozvoj obcí; malé obce (200-300 obyvateľov) by na priamo nemali šance čerpať z fondov kvôli nízkym rozpočtom
- + Póly rastu v ROP sú obmedzujúce pre obce (vylúčené z čerpania)

Negatíva:

- Neskoré spustenie, implementácia začala až v roku 2011, kvôli tomu MAS nestíhajú implementovať
- Problematické ostávajú kritériá právneho subjektu
- Bolo vytýkané vysoké percento čerpania samosprávami, ale mimovládne organizácie, združenia a spolky ako aj fyzické osoby sa nemohli zúčastniť výziev (poľovníci, futbalisti, hasiči a pod. nemohli čerpať a museli to obchádzať cez obecné úrady);
- taktiež problémy s čerpaním u súkromných subjektov – striktné vymedzenia (len malé ubytovacie zariadenia a „wellness výbava“) – problematické preukazovanie; miestni by chceli radšej väčšie ubytovacie zariadenia a napríklad aj bez wellness výbavy (ako solária a pod.);
- Dlhý čas hodnotenia odrádza žiadateľov (podnikateľov), napríklad PPA nedodríava ani zákonné 70 dňové lehoty, niektoré MAS čakajú rok na PPA (pravdepodobne aj iné procesy ako hodnotenie);
- Slovenský LEADER v podstate ani nebol LEADER – treba silnejšie pozície MAS, problém videli účastníci v udržaní miestnych väzieb
- Časté zmeny usmernení spôsobujú problémy MAS a množstvo dodatočnej práce
- Boli postihnuté všetky MAS kvôli niektorým, ktoré neimplementovali projekty
- Administratívna náročnosť: ak nefungujú elektronické systémy, použiť papierové alternatívy, aby MAS nemuseli zbytočne čakať

2. Podmienky výberu, hodnotenia a činnosti MAS v budúcnosti

Kritériá výberu MAS

- by mali zohľadňovať či boli podporené alebo sa jedná o novovzniknuté. Mali by byť brané do úvahy história práce (vznik stratégie a kvalita participácie verejnosti, skutočná facilitácia pripomienok a návrhov a práca pracovných skupín)

Hodnotenie MAS

- Založiť na skúsenostiach z PPA, ktorá vie, ktoré MAS neimplementovali projekty, ale čerpali len na chod. Následne boli postihnuté
- Padol návrh, že by mali byť automaticky predĺžené MAS a mali by byť mechanizmy na odobratie ich štatútu, napríklad ak neimplementujú, ale čerpajú len prostriedky na chod. Treba ale vziať do úvahy, že MAS nesmú byť postihované kvôli prestojom projektov u PPA alebo v iných inštitúciách, na ktoré nemajú dosah.

Odporúčania MAS

- skorší štart prístupu LEADER (CLLD);
- rozšíriť oprávnené subjekty o spolky, združenia mimovládne organizácie, fyzické osoby;
- rozšíriť podporu pre právnické osoby (nielen nízkokapacitné ubytovanie) ale aj samozamestnávateľov (napríklad remeselníkov) a malých podnikateľov
- Spoločným cieľom ministerstiev aj MAS by malo byť čerpanie a implementácia – motivácia zjednodušať, nie riešiť administratívne chyby MAS;

- Nemeniť usmernenia a podmienky (rovnaké zaobchádzanie so všetkými MAS bez ohľadu na čas implementácie)
- Komunikácia s MAS: zlepšiť komunikáciu s MAS, ktoré majú priame prepojenie na región; u skrátených výziev – rešpektovať napríklad dovolenkové termíny
- Školenia pre MAS, financované napríklad z technickej pomoci, by mali byť spoločné pre manažérov MAS a na začiatku. Mali by slúžiť na zdieľanie skúseností a pokrývať témy ako doklady, verejné obstarávanie, prípravy výziev a podobne.
- Stretnutia zástupcov MAS a RO raz ročne by boli ideálne na školenia, interpretáciu usmernení a výmenu informácií.
- Zverejnenie vzorovej výzvy zo strany ministerstva by bolo veľmi pozitívne vnímané a znížilo by šancu chybovosti a nejasnosti u MAS;
- Efektívne by bolo urobiť 1 generálnu výzvu, kde sa otestujú a implementujú veci v malom (štartovací balík – start-up kit na implementáciu) – ministerstvo by získalo lepší prehľad o schopnostiach a fungovaní jednotlivých MAS a tie by zasa spoznali správne fungovanie procesov (RO by si otestovalo MAS). Znížilo by sa tým zaťaženie RO ako aj MAS rôznymi administratívnymi chybami v ďalších výzvach.
- Pridelovanie finančných prostriedkov by malo zohľadňovať počet osôb, obcí a veľkosť územia, napríklad podľa kľúča: počet obyvateľov (váha: 60 – 80%) + počet obcí (váha: 10-15%) + veľkosť územia (5-10%). Započítavanie ľudí ako 5000 pri mestách nad tento počet by mohlo zostať, aby nebrali obce mestá do MAS len kvôli tomu. Mala by byť zohľadnená aj pomoc pre nové MAS.
- Znížiť administratívnu náročnosť ako aj množstvá papierov (kópii). Formuláre je možné zjednodušiť (skratiť aj o niekoľko strán) a posielat' napríklad elektronicky.

3. Tematické priority

- Elektronizácia verejnej správy (podateľne) – záujem občanov o úradné dokumenty (napr. výpis zo živnostenského registra,) a odbúranie administratívy, napríklad pri zisťovaní pôdy neznámych vlastníkov
- Vybavenie techniky pre miestne spolky, združenia a pod.
- Cyklotrasy – nemohli na ne čerpať, ale chceli by.
- Obce vidia efektívnu verejnú správu ako nadstavbu a považujú pozemkové úpravy za jednu zo základných a nevyhnutných riešení pred implementáciou iných. Jestvujú však aj problémy s vysporiadaním pozemkov.

Postrehy facilitátora

- Zaujímavým bodom debaty bolo či štatút MAS by platil v rôznych operačných programoch a jednotlivé MAS by mohli čerpať z jednotlivých OP na základe pridelenia štatútu
- Vzhľadom na nízky objem finančných prostriedkov cez LEADER by MAS chceli viac získať napríklad cez OP EVS